

PREPOROD

GLASILO SAVEZA JUGOSLAVENSKIH SREDNJOŠKOLSKIH UDRUŽENJA.

Izlazi svakog 15og u mesecu (oktobar-julij).

Rukopisi, u srbohrvatskom govoru šalju se na Uredništvo „Preporoda“, III. Muška Gimnazija, Beograd, Slovenački rukopisi šalju se na adresu: Goslar Branko, Ljubljana, Breg 10/II.

Adresa uprave: Mala dvorana, Mestni dom, Ljubljana.

Pojedini broj stoji 1 dinar 25 para, za članove „S. J. S. U.“ 1 dinar. Godišnja predplata stoji 10 dinara.

STANE LUTMAN:

ŠOLA, ORGANIZACIJA IN NEUSPEH.

(RAZMIŠLJANJE OB ZAKLJUČKU I. POLLETJA.)

Prvo polletje je zaključeno. Iz vseh šolskih vrst se čujejo glasovi o izredno slabih uspehih dijaštva (dijakov): na eni strani grajanje iz profesorskih krogov, na drugi strani tožbe in sodbe dijaštva o krivičnem ravnanju s strani profesorjev. Po vseh naših časopisih se pojavlja naša stara slabost, javkanje, zvonjenje po toči. Vse išče krivce, ena stran toži drugo, treznemu razmišljanju o tem perečem in nujnem vprašanju se izpodriva pa s tem le trdna tla. Objektivna sodba je tu težavna, ker se predmet prerekanja ne da obdelovati po enem in istem kopitu, kakor so si to privoščili nekateri člankarji v časopisih, ki sklepajo na podlagi večletnih izkušenj, poznavanja razmer itd., a se nikdar ne morejo vživeti v dobo mladosti, v kateri se nahajajo sedaj njih učenci. Predvojnih časov ne smemo primerjati sedanjim, še manj pa medvojnih, saj imamo žalostne izkušnje, ki so sledile iz teh pogubnih časov. Mnogo se je od onega časa izpremenilo in na teh izpremembah naj si zgrade merodajni krogi novo stavbo brez uporabe prejšnjih kopit, brez starih predsodkov, brez starih naziranj.

Informirali smo se o resničnosti teh neuspehov in moramo žal konstatirati, da vesti niso pretirane, v nekaterih slučajih celo prenizko označene. Več kot 50 odstotkov je nezadostnih redov in to nam da misliti. Mar ne bodo ti dijaki, ta učeča se generacija ona, iz katere bo primorana država rekrutirati svoje inteligenco, svoje uradnike in narodne delavce? Odgovor na to vprašanje je jasen in nam ne vzbujja nobenih dvomov. Ta doraščajoča generacija ne bo na tej podlagi dalje pokrila one vrzeli, za kar je poklicana. Ako se bo razvijala dalje na tej poti, preti naši državi polom v duševnem razvoju in tega poloma moramo našo mlado državico, ki je še nebogljenoto dete in ki se še vedno nahaja v po-

vojnih obvarovati; obvarovati jo morajo z vsemi sredstvi, ki so nam na razpolago in če zahteva ta cilj tudi najradikalnejših, se tudi teh ne bomo ustrašili in ne smemo ustrašiti. Resnomisleče dijaštvo, kateremu leži razvoj države (in to tudi v intelektualnem oziru) pri srcu, bo te radikalne ukrepe pametne in trezne šolske oblasti le veselo pozdravljalo in podpiralo. To dijaštvo mora prevzeti tudi težko nalogo in dolžnost, vplivati na svoje sošolce in jih privedi na ono pot, ki je še edino prava, in ki odgovarja obojestranskim interesom. Netaletrirani balast, ki ne spada v šole in ki tej samo škoduje, naj se iztrebi, in če ne bo šlo drugače, tudi z radikalnovzgojnimi sredstvi.

Oglejmo si sedaj vzroke teh neuspehov brez vsakih ščipalnikov in razmišljajmo o njih. Izbral sem si v ta namen članek gosp. dr. Perhavca, ki ga je priobčil pod naslovom «Zaključek I. polletja na naših šolah» v mariborskem «Taboru» (16. febr. 1921.), s katerim pa se v marsikaterih točkah nikakor ne morem strinjati. Gosp. profesor ima sicer nekaj prav dobrih misli, a se vendar ravna po preje imenovanih načelih, ki danes niso za nas nikakor več merodajna. Nekaj dobrega v kratkih obrisih ima članek vendar, kar hočem upoštevati in po možnosti izpopolniti.

Doseženi uspehi nas res niso mogli presenetiti, vsaj one gg. profesorje ne, ki so vedeli vzroke za to že prej. Obžalovati moramo le, da dotični niso posvetili vseh svojih moči uničevanju teh vzrokov in delovali na sanacijo dijaškega gmotnega in duševnega položaja. Po orisih gospoda doktorja bomo spoznali, da niso vsemu ravno dijaki krivi, na katere se vali vedno krivda, in ki se je revež ne more ubraniti.

«Iz ljudske šole prinese mladina sedaj takomalo znanja, da se ne dá niti primerjati z onim

iz predvojne dobe. Sprejemni izpiti na srednjih šolah in učiteljskih, ki bi naj odklanjali nesposobne, so v sedanji obliki čista formalnost. Poskusna doba do božiča ne doseže svojega cilja, ker nastane vprašanje, kam z odpuščenim srednješolcem, ko je že zamudil povsod drugod četrto leta rednega pouka. Pouk ne more biti tako uspešen že zaradi natlačeno polnih razredov, tako, da se učitelj ne more pečati češče in dalje časa s posameznim, manj nadarjenim dijakom. K temu pride še pomanjkanje učnih pripomočkov, posebno knjig; učitelj porabi večino svojega časa za narekovanje, ponavljanje, vaja pa, ki edina utrdi in poglobi znanje, mora izostati».

Tako g. dr. Perhanc. Kdor pozna razmere na naših ljudskih in srednjih šolah, ta mora tem besedam pritrditi. To se pa opaza tudi na univerzah, bodisi na naših, kakor tudi na inozemskih in ne zdi se nam prav nič čudnega, da se obrača dekan dunajske juridične fakultete v pozivih na visokošolsko dijaštvo, češ, da so juridične predavalnice razen predavatelja prazne in osamljene. Ljudskošolska mladina, ki prihaja na srednje šole, v prav velikem številu, dasi se mnogo čuje o begu pred duševnimi poklici, se v svoje elementarne nauke ni poglobila. Tudi to se nam ne bo zdelo čudno, če pomislimo, da je bil med vojno skoro vsak drugi dan pouka prost, ker se je slučajno slavila kaka malenkostna zmaga avstrijskega ali celo nemškega in turškega orožja in ko se je več dni žalovalo po kakem porazu tega orožja ali po smrti kake «višje osebe», če pomislimo, da je ta ljudskošolska mladina s patriotičnimi zastavicami v rokah spremljevala vojaštvo na kolodvor, se z njimi bratila, navadila se pri teh prilikah zauživanja alkohola in nikotina, igrala se v svojem prostem času s patriotično navdušenostjo, ki jim je bila vcepljena v šoli, vojake in simulirala vojno. Kdor pozna mlado otroško dušo, ki je dovzetna za vse, kar je novo, pestro in ne navadno, ta ve, da si je otroška domišljija slikala povsem lepše in prijetnejše slike v svoji igri, kakor pa v šoli, kateri se je polagoma odtuževala.

To so posledice, ki vplivajo še danes na vse one, ki so preživeli to dobo. Jasno je, da se je tak učenec pojavil pri sprejemnih izpiti malo ali docela nepripravljen, dasi mu morda ni primanjkovalo takozvanega talenta. Ti izpiti so bili in so še danes gola formalnost. Čigava je krivda? Morda tudi učenčeva? Ako je komisija prepričana, da je učenec nesposoben za nadaljnji študij, tedaj je njena dolžnost, da ga brezpogojno odkloni, ker bi tak le škodoval ostalim in šoli. Instradiral bi se pravočasno do kakega drugega poklica, ki bo enake vrednosti za človeško družbo in kjer bo našel sam največjega razumevanja. Nasprotno bi se takemu učencu le škodilo, če bi se ga kljub nesposobnosti obdržalo, posledice bi se pokazale pač pozneje in tak «faličan» študent ne najde nikdar več pravega poklica in se potepa po svetu, sebi in drugim v nadlego.

Enake važnosti je dejstvo, da so razredi nabitno polni in da učitelj ne pride pogosto, kakor bi moralo pač biti, z dijaki v stik. Skupno delovanje učitelja in učenca pa je gotovo eden najvažnejših faktorjev. Tudi največja vsestranska izobrazba učitelja ne zadostuje, ako ni ozke vezi med njim in dijakom, ki omogoča in tudi izrablja to izobrazbo v svoj prid. Nadalje citira članek veliko pomanjkanje učnih pripomočkov, posebno knjig. To pomanjkanje pa izvira iz tehniških težkoč, v katere je zabredla naša novorojena država. Tudi temu pomanjkanju bi se dalo od pomoči, če bi se le s pravega konca začelo in prijelo vprašanje pri glavi, a ne pri repu. Učenci popisujejo cele zvezke zgodovine i. dr., kar jim je primoran narekovati učitelj. Koliko časa se s tem izgubi izobrazbi, to lahko zračuna vsak učitelj. Tudi ta razlog je dovolj tehten in se mora upoštevati.

V toliko člankar. Sedaj hočem navesti še vzrok, ki bazira na lastni izkušnji in ki igra tudi važno vlogo, o čemer sem se sam prepričal. Profesor ne more dijaku vzbuditi nikdar dovolj zanimanja za predmet, katerega podučuje, da, zgodi se celo, da postaja predmet vsled profesorjeve krivde dijaku dolgočasen ali celo antipatičen, kar bi se ne zgodilo, ako bi profesor dijaka spretno vodil in z zanimivim predavanjem prisilil, da se ta sam poglobi v dotični predmet. Profesor grščine se kapricira na razne oblike, aoriste i. dr., pozablja pa pri tem pokazati dijaku lepoto grškega jezika, razvoj in veličino grške antične umetnosti, naslikati mu grške šege in običaje, uvesti ga v javno in privatno življenje starih Grkov. Gospoda, sami veste, koliko nam ostane od nekdanje gimnazijske grščine še v spominu. Še danes hranim svojemu profesorju v Mariboru hvaležen spomin, ker me je vedel navduševati za omenjene lepote grščine in grških avtorjev. Le temu se imam zahvaliti, da mi še danes roji *Μῆτιν αἰῶδε θεά...* po glavi, ko se pečam s popolnoma drugo stroko. To je morda razlog, ki ni vedno zadnji in katerega najdemo marsikje v tej ali oni obliki.

Člankar pravi dalje: «Na drugi strani pa se mladina danes ne pripravlja za šolo dovolj vestno. Prevelika strast za nogomet, skoro vsakdanje posezanje gledališča, sodelovanje učencev pri raznih organizacijah in prireditvah moti učenca pri rednem učenju». Nekaj razlogov, ki so prekratki in prejedrnatni, da bi se mogli z njimi strinjati. Tudi tu hočemo dopolniti ono vrzel, na katero je člankar pozabil, oziroma katero ni mogel dopolniti z ozirom na omejeni prostorček v dnevnem časopisju. Njegov članek smatramo za memento in s tem namenom nam je tudi prav dobrodošel.

S preveliko strastjo za nogomet gosp. doktor gotovo ne misli na to panogo kot tako, ampak na celotni sport, čigar najbolj razvita in razširjena panoga pri nas je pač nogomet. Že v 2. številki «Preporoda» sem nasvetoval dijakom, in sicer v prostem, za telesno izobrazbo določenem času, gojiti sport kot nekaj potrebnega za telo

in dušo. «Mens sana in corpore sano» pravi latinski pregovor in tudi danes temu pregovoru ne moremo odrekati pravic. Večina pedagogov je mnenja, da je sport učeči se mladini le koristen in celo potreben, da najde ta v njem res koristnega razvedrila in črpa s telesnimi vajami nove sile za duševno telo. Res, nogomet ni edina in tudi ne najplemenitejša panoga sporta, a kljub temu je ne smemo podcenjevati. Vse zavisi od lege dotičnega kraja in ako bi ležal dotični kraj ob Adriji ali kaki boljši reki, bi vodni sport prevladoval, to je gotovo. Naravno mora čas, ki se uporabi za telesne vaje, biti določen in nikdar pretiran.

Glede gledališč je vprašanje kolikortoliko na jasnem. Gledališče, ki služi izobrazbi v prvem oziru in šele v drugem zabavi, dijaštvu, ki ga primerno preseca, gotovo ne bo škodovalo. Sicer pa moramo tudi tu razlikovati različne stopnje, ki naj se ravnajo po šolski izobrazbi dotičnega dijaštva. Ljudskošolsko mladino vlačiti v opero bi bilo nesmiselno in bi tudi otroku ne nudilo toliko užitka, kakor mu ga nudi marionetno gledališče v Ljubljani. Dijakom višjih razredov pa bodo globokozamišljena dela naših in tujih dramatikov le koristila in jih pripravljala na oni življenjski boj, v katerega bodo stopili po dokončanih svojih študijah. Od burk, kakor je «Rodoljub iz Amerike», ki se je nedavno uprizoril v nar. slov. gledališču v Mariboru, ki je namenjena in bo dobrodošla vaškim odrom, ne pa inteligenci, dijak gotovo ne bo mnogo profitiral. Zato naj se merodajni ljudje pobrigajo za to, da se bo dijaštvu nudila res zdrava duševna hrana.

Glede prireditvev, — člankar misli gotovo na razne veselice, predpustne zabave in maskerade, — pa moramo z našim dijaštvom izpregovoriti resno besedo. To je ona točka, v kateri se z gosp. doktorjem popolnoma strinjam in obžalovati moram le, da jo je le mimogrede omenil. Je to točka, v kateri je dijaštvo res mnogo zakrivilo, četudi morda ne iz lastne krivde in iniciative. Vsa Jugoslavija je ta predpust plesala, plesala in popivala do nezavesti in pozabljala, da v njenem telesu še grize črv propadanja. Rabindranath Tagore je vzkliknil ob svojem prihodu v Evropo: «Evropa, ti plešeš in se ne zavedaš, da rajaš okoli lastne rakve». Te besede globokega misleca niso brez vsake podlage. V teh prvih letih povojnega stanja se je vsa Evropa vrgla v Bahovo in Terpsihorino naročje ne glede na oni svetovni potres, ki je bil in ki grozi še vedno. In mi? Ali smo bili mi kaj boljši od ostalih? To vprašanje je pregloboko, da bi ga mogli razvolati in dvomim, da bi se nam posrečilo. Z gotovostjo pa lahko trdim, da je polovico tega gorja zakrivilo brezmejno uživanje alkohola in njega udana spremljevalka strast in pohotnost. V 3. številki «Preporoda» sem na kratko začrtal stališče, ki ga mora dijak, bodoči narodov voditelj, zavzemati napram temu vprašanju. Resnemu dijaku bo to vprašanje, ki je morda eno najvažnejših v socialni reformi, ležalo vedno na srcu in v znamenju

treznosti bo resen dijak pričel vsako delo, ki ga bo v tem znamenju tudi častno dovršil.

Sedaj pa preidem k poglavju, v katerem se z gospodom člankarjem nikakor ne strinjam in to je: motenje pri učenju glede sodelovanja pri organizaciji. Pod organizacijo si predstavljam tu dijaško in ne morebiti kako strankarsko-politično. Dijaška organizacija, ki vsebuje več odsekov, tako literarni, glasbeni, manjšinski, sportni, kulturno-znanstveni itd., je ona, o kateri mislim sedaj nekoliko razmotrivati in ako se ne motim, je ta ona organizacija, o kateri govori dr. Perhanc.

Vprašanje,* ali ovira dijaška organizacija v našem smislu pouk v šolah, je bilo že pred vojno predmet številnih debat. Tudi tedaj so bila mnenja zelo različna. Svetovna vojna pa je tudi to važno vprašanje potisnila v stran in šele pred nedavnim časom se je pojavilo zopet na dnevnem redu našega prosvetnega ministrstva. Kot član raznih organizacij se čutim primoranega podati o tej stvari nekaj podatkov.

V svetovni vojni se je šolska disciplina močno zrahljala, naravna posledica, zavlada je brezbriznost. Vojna je odvrnila dijakovo pozornost od šole in ga potegnila neposredno ali posredno v razvoj svetovnih dogodkov. Popustila je strogost šolskih oblasti, na katero se še danes hudujejo profesorski krogi, popustilo pa je tudi veselje do učenja. Učiteljstvo in dijaštvo je postalo indiferentno. Disciplina se je zrahljala in pripoznanje avtoritete je ginevalo, dvoje, kar je še danes lastno dijaštvu in česar ne moremo dovolj obsojati.

Prišel je prevrät in z njim reorganizacija našega šolstva, nepregledni kaos, iz katerega se še sedaj nismo pripeljali na stari tir. Daleč smo še od njega in globok prepad zija med našim dijaštvom, ki se je tako zagrizlo v ono brezbriznost, da ga je težko pripeljati zopet na pravo pot. In vendar mora biti naša prva in najvažnejša dolžnost, da vrnemo dijaka zopet šoli, da ga pripeljemo do prave discipline in pripoznanja gotove avtoritete, da vzbudimo v njem veselje do dela in da mu vcepimo smisel za resno življenje. Čigava naloga je to? Mislim, da nas vseh! Najprej pride v poštev tu šola sama in z njo v zvezi tudi dom. In tu prihaja v poštev še tretji faktor in to je organizacija, resna stroga in disciplinirana samostojna organizacija srednješolskega dijaštva pod akademskim pokroviteljstvom.

Taka organizacija ne bo dijaku nikdar ovirala učenja, mu bo več koristila ko škodovala. Dvigala bo dijaško samostojnost in samozavest, ki je predpogoj resnemu smotrenemu delu in nudila mu priliko vaditi se v organizatoričnem delu, in eo ipso tudi v pomanjkljivi disciplini. Potom literarnih sestankov, predavanj in organizacijskih knjižnic si razširi dijak omejeno obzorje, potom časopisov pa si pridobi pregled političnega življenja. Razni odseki, kakor pevski, glasbeni, dramski in sportni, mu nudijo dostojno in korist-

no razvedrilo. Onih par uric v tednu, ki jih dijak porabi za organizacijo, ni izgubljenih, drugače bi pač kolovratil in se potepal po nepotrebnem brez vsake koristi po promenadah. V organizacijskem delu se nauči dijak samostojno nastopati, posegati v debate in si s tem zbistri pojme, začinja hitro in logično misliti in kar je glavno, navadi se dela. Znani pedagog, univ. prof. doktor Ozvald, je pred vojno ustanavljal v Gorici v svojih razredih, takozvane občine v šoli. Dijaki so imeli svojega župana, tajnika, svetovalce itd. Kakor se vidi, se je dr. Ozvaldu ta ideja obnesla. Vzgojil je celo generacijo zavednih, inteligentnih in za delo vnetih mladeničev. Ti sami priznavajo, da so jih ravno te občine spodbujale k resnemu delu in kar tekmovali so med seboj, da prekose drug drugega.

Torej tako pogubna in študij ovirajoča vendar ne more biti organizacija, kakor si jo slikajo nekateri. Dati je treba dijaštvu priliko, da se razvija intelektualno in da razmahne svoje še mlade sile. Šola tega pri najboljši volji ne bo zmogla. Tu ji mora priskočiti na pomoč dijaška organizacija, iz katere naj se brezpogojno eliminira aktivno politično delovanje, ostati pa ji mora na vsak način zasigurana kulturna tendenca, nacionalno-svobodomiselna. Dolžnost merodajnih krogov, predvsem šolskih je, da take organizacije, ki bodo dijaku le v korist za poznejše dobe, podpirajo, in sicer moralno in če mogoče tudi gmotno. To delo se bo hvaležno obrestovalo in le od take generacije smemo pričakovati in zahtevati to, v kar smo upravičeni in kar moramo zahtevati. Nikdar pa ne moremo dopustiti, da bi se kulturnim organizacijam metala polena na itak težavno in trudapolno pot, jih oviralo in dijakom na ta način onemogočalo vsak razmah telesnih in duševnih sil.

Končno pa pride najvažnejše, in to je socialna beda našega dijaštva, ki je morda eden poglavitnih vzrokov neuspehov zadnjega časa. Tu ne poznamo razlike med srednje- in visokošolskim dijakom. Sicer ni naše dijaštvo edino, ki strada, primere imamo tudi v Nemški Avstriji in Nemčiji, kjer bijejo dijaki ravnotak krut boj za obstanek; kakor naši. Treba je revno dijaštvo takoj gmotno podpirati. «Bis dat, qui cito dat» bo tukaj popolnoma na mestu.

Da navedem par slučajev. Dijak, poln dobre volje do učenja, resen pride po popoldanskem puku domov, v najeto dijaško sobico, kjer prebiva še troje sošolcev. Sobica, bolje rečeno, čumnata, v kateri ni razen postelj drugega kakor miza in dva stola. Obleka in knjige se nahajajo v zabojih pod posteljami. Ta spalnica in učilnica obenem je mrzla (drv si reven dijak ne more nakupiti). Le tuintam napravi družba v prostem času malo ekspedicijo v najbližji gozdiček in si nanese za nekaj časa suhljadi. Kraj je zatohel in nezdrav, dijak pa je zadovoljen, če ima vsaj le to malo. S časom pa hujša, blede vedno bolj in bolezen je tu, bolezen, katero ne prežene nikdar več iz oslabelega organizma. Bledega obraza in noseč v sebi kal

nalezljive bolezni prihaja mladenič na visoko šolo, kjer bo to življenje moral še par let nadaljevati. Ko doseže po trnjevi poti končno svoj cilj, tedaj ni daleč onstran groba, hira dalje, dokler ga ne premaga bolezen, čigar kal se je zajedla vanj v mladih letih srednješolskega študija.

Drug slučaj. Talentiran fant s kmetov, kjer je z odličnim uspehom dokončal ljudsko šolo in ki je po odličnem sprejemnem izpitu bil sprejet v I. gimnazijo. Dijak je sin revnih bajtarjev, od katerih ne more pričakovati nobene gmotne podpore, a vsi znaki pričajo, da ima veselje in dobre volje do študija in kar je glavno tudi zmožnost. Neka «gospa» v mestu se usmili in vzame revnega študentka na hrano in stanovanje. Postal je njen faktotum, pomiva posodo, cepi drva, teka po ukazih gospodinje sem in tja po mestu, skratka, opravlja vse domače posle, za katere je ženska prelena, zanemarja pa vsled tega učenje in končni rezultat — neuspeh.

Takih slučajev bi lahko navedel na stotine. Pri vsej dobri volji dijak ne more vršiti svoje naloge, bodisi vsled pomanjkanja potrebnih prostorov, hrane, učnih pripomočkov in razsvetljave, ki je posebno po zimi zelo potrebna. Tuptam mora že v mraku v postelj, ali pa se potepa po zakajenih in nezdravih beznicah, kar mu gotovo ni v korist. Koliko prilik, da podleže tu skušnjavcu, alkoholu in nikotinu. Starši ali njih namestniki, navadno znane študentske matere, se za njih varovanje malo ali prav nič ne brigajo. Kdo bi si še s študentom delal skrbi, si mislijo, saj imam dovolj lastnih in končno, saj je že dovolj star, da sam ve, kaj naj dela in kaj naj pusti. Te besede lahko čujete dan na dan. Tem študentskim materam je pač vseeno, ali hodi njih varovanec v šolo ali ne, jeli bolan ali zdrav, po šolskih uspehih le malo ali prav nič ne vprašujejo. Kako naj si tu predstavljamo ono skupno delovanje šole in doma? Teorija je pač lepa ali kako naj se izvede to v praksi?

Gospoda, to so vprašanja, katerih važnost ne smemo podcenjevati, ako hočemo rešiti mladino iz te gmotne in duševne sužnosti in jo vrniti njenemu prvotnemu namenu, šoli in izobrazbi. Misli nam je na sredstva, ki so zmožna napraviti konec tem nezdravim razmeram našega dijaštva in to čim prej. Moje, in mnenje vsakega treznomislečega človeka bo pač to: dajmo resnično zmožnim in resnim dijakom vsa ona sredstva, ki jih ti potrebujejo, da se lotijo z vso resnostjo in vestnostjo zopet svojega dela in tako brez materijelnih skrbi dosežejo cilj, ki ne bo koristil le njim, ampak vsej človeški družbi, naši državi. Le ta način reševanja tega problema — upam — nas pripelje tja, kakor si želimo in zagotavljam vas lahko že danes, da ne bo to nehvaležno delo, ampak seme, ki bo dobro obrodilo in donášalo tisočeren sad. Nasprotno pa se naj nesposobni in delamržni dijaki brezpogojno odklanjajo pri vstopu na srednje šole, in vzgojili si bomo morda maloštevilno, a zato trdnejšo in mnogoobetajočo

generaciju, ki ne bo v ničemer zaostajala za ostalimi narodi, ampak jih morda v duševni svežosti še nadkriljevala. S tem odpade ona nevarna činjenica, da mora šola jemati ozir na vse te zapreke, ki obstojajo danes in zniža še one maloštevilne zahteve, kakor je bilo to med vojno in v prvem času po vojni. Takrat je bilo kolikortoliko razumljivo. Mnogo jih je moralo v vojaško suknjo, kjer jim je bila vzeta vsaka možnost nadaljevanja resnega študija. Na te dijake-vojake je morala vlada kolikortoliko jemati obzire. Te vladne naredbe so bile gotovo nepremišljene, a razumljive. Škodovale so mnogo razvoju izobrazbe, a vkljub temu še niso uničile veselja do dela, kar lahko vidimo na sedanjih visokošolcih. Končno se je ta doba vendar maščevala in oni, ki so živeli v njej, se trudijo, da dopolnijo ono vrzel, ki jih še loči od nje.

Za sedaj dovolj. Vprašanje tega problema ne bo izgubilo tako hitro aktualnosti. Prisiljeni bomo, še večkrat zastaviti svoje pero v obrambo dijaštva, ne le pero, ampak tudi svoje moči. Storit ćemo to rade volje, ker vidimo, da je ta mladina, ki poseča danes naše srednje šole, edini up, ki ga še imamo. Kjer pa to dijaštvo krši svoje dolžnosti, tam hočemo tudi z radikalnimi sredstvi treščiti med nje, kar pa upam, ne bo treba, če bodo izginili oni faktorji, o katerih sem razpravljal, ki so danes strup za našo mladino, ki onemogočajo vsak trezen razvoj izobrazbe in ki ogrožajo prvotni namen šole in pouka.

Gospoda, te vrstice so bile le razmišljanje ob zaključku I. polletja na naših srednjih šolah. Potrebno bi bilo, da tudi vi razmišljate o tem vprašanju in ako razmišljate, potrkajte na vaša prsa: «mea culpa...»

ANTUN LOVRIĆ:

LJUBAV.

Ja sam dugo, dugo tvoje vrenje slušao
al s izvora tvoga jošte nisam pio;
tek sam sazno sada, da sam luda bio
što nohtima nisam kopati te kušo.

A tvoj izvor ipak negde skriva cveće
iz kog umetnici večno melem piju
da po svetu onda sveto seme siju
jer velika ljubav na to ih pokreće

Možda izvor kruže vrlini gajevi
gde pesnik drhtaje svojih žica sluša,
tonove nesretnih i radosnih duša,
u njima mre tuga i plešu rajevi.

I svuda se burno tvoje ime slavi
i cvećem se kite tvoji zlatni dvori,
iz bogatih, bednih grla ti se ori:
slava ti, slava ti, slava ti, ljubavi.

ESEN:

ROŽA SIONSKA.

Pomlád je odprla kelih življenja;
šel sem s tujcem iskat naslajenja,
po vrtilih trgal sem rože,
rože — naslade, nade vsemlade
trgal sem, trosil po zemlji...

O ko bi vedela Ti kresnica življenja,
kako se križa steza trpljenja
s cestami Tvojih sanj,
ko bi začutila pesem rezko — pečeno,
ki jo tržem iz srca,
ki jo ustne Tvoje zavijejo v zvonki krohot,
ki mi jo noga Tvoja sproti stepta,

roža sionska

odprla bi svoje okó, razgrnila bi svoje telo,
teló bi se sesulo v listje rôž...

BOŽANA CRNOJEVIĆ.

ZA BLAGOR OČETNJAVE.

Sedam je godina govorila puška za blagor očetnjave; sada neka govori pero. Vojnici su oslobodili gotovo sve zemlje Srba, Hrvata i Slovenaca (pa će osloboditi i ostale naše zlatne krajeve, koji plaću pod Avstrijom i Italijom) ali oni nisu mogli, da urade sve: oni su stvorili Jugoslaviju, ali nisu izgradili jedan narod, jedne kulture i jednoga shvatanja. Taj posao, isto toliko od značaja kao i dosadanji, ostaje na nama, Novim Naraštajima.

Naša je dužnost, da stvorimo jugoslovenski narod. A naš će se narod samo onda roditi, kad mi svi, Kranjci, Korotanci, Primorci, Hrvati, Bosanci, Crnogorci, Srbijanci, Macedonci pa i Bugari budemo prožeti istom kulturom, kad budeмо imali jedan književni govor, jednu azbuku, jednu Akademiju, jedne udžbenike... Ali za sada se moramo ograničiti samo na zapadnu Jugoslaviju, jer Bugarska, na žalost, ne gaji dovoljno iskrenosti za Jugoslovenstvo.

Glavni posao onih, koji žele kulturno jedinstvo Jugoslavena, jeste uvođenje jednog govora i jedne azbuke. Da i ne spominjem enquêtu «Vede», koja je pokrenula ovo pitanje pred Veliki Rat, pošto mi je njen rezultat nepoznat, ja ću se ovde zadovoljiti, da reknem koju o enquêti «Srpskog Književnog Glasnika». O Južnom ili Istočnom Narečju u Srpsko-hrvatskoj Književnosti, enquêti, koja je tako isto otvorena na domaku rata. Od trideset i dva učasnika dvadeset i jedan se izjavio za ekavštinu, a lep deo od tih želeo je i latinicu, i ako pitanje o latinici nije bilo cilj enquête. Sam Skerlić, najveći kritičar i književni historičar jugoslovenski, propovedao je ovo dvoje: latinicu i ekavštinu. Mnogi drugi su takodje zastupali iste težnje i to ne samo Srbi, ili samo Hrvati, ili samo Slovenci, nego veliki deo elite intelektualnog Jugoslovenstva. Većina od njih je pri tom tolerantna, te ostavlja reforme vremenu i prilikama. Razume se, da je lakše promeniti kod nas govor nego alfabet, te stoga vidimo, da je u mladjoj književnosti zavladao ekavština, dok je cirilica još jednako ravnopravna sa latinicom. Osim toga ekavština ima nekoliko opštih, jakih argumenata, kao n. pr. da njom govore i pišu Slovenci; da njom govore (ali samo ne pišu) kajkavski Hrvati; da njom govore i pišu najveći deo Srba; da je ekavština konciznija i praktičnija; da ima veću kulturu, brojnu nadmoćnost, zgodu za poeziju etc.

Zbog svega toga danas je došlo vreme. da mnogi, i mladji i stariji, Hrvati i Srbi pišu ekavštinom i ako im ekavski nije rodni dialekt. Pa čak i mnogi ljudi, koji su u Skerlićevoj Enquêti odlučno stajali na strani ijekavštine, počinju od svoje volje, da pišu ekavštinom: G. Ivan Krnic početkom 1918. god. u «Hrvatskoj Njivi» traži ekavštinu, i ako je 1913. god. zauzimao vrlo odlučan stav za ijekavštinu; takodje i dr. M. Rešetar («Književni Jug» 1918.).

Možda će, pročitavši ove redove, u kojima ja, rođena ekavica, plediran za svoj dialekt, kakvo patriarhalno omladinsko društvo graknuti na sav glas, možda će kakav Užičanin, Crnogorac, Zagrebčanin ili Varaždinac, uzeti, da brani ijekavštinu, iznoseći sve njene vrline i zasluge: ja ću ih potsetiti na književnike njihovog rodnog kraja, koji su odavno napustili zastareli govor, pa uzeli lepši, bogatiji, aristokratskiji govor beogradski, ja ću ih potsetiti, da se g. Zvonko Milković odavno vratio na svoj mili, ekavski govor, koji sluša od rođenja, a g. g. Dučić, Šantić, Uskoković i drugi opet, da su napustili svoju rođenu ijekavštinu, pa primili sa uspehom beogradski govor. Ima ih još, tušta i tma, književnika, koji i dalje vladaju «po volji narodnoj» u književnosti i ako su promenili dialekt. Dakle, po svima znaci-

ma, jugoslovenski jezik postoji usprkos pisanju opskurantnih listića i journalića beogradskih, zagrebačkih, ljubljanskih...

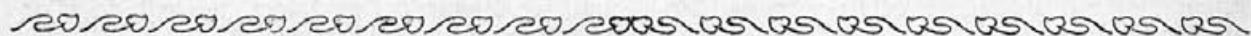
Sa alfabetom već teže ide. U pravoslavnim krajevima svet je još dovoljno nije navikao ni na promenu kalendara, a kamo li na latinicu. Osim toga, srpska cirilica, toliko gonjena za vreme rata i od strane latinskih Austro-Ugri i od strane cirilovskih Bugara danas ima svetačku reputaciju. Ipak, ako Ministarstvo Prosvete izradi udžbenike, koji će biti štampani pola latinicom, pola cirilicom, doćice se do toga, da će svaki Jugosloven potpuno umeti rukovati i cirilicom i latinicom, a onda će zdrav razum i zdrav ukus presuditi na kome je carstvo.

Sem toga najglavnijeg posla, uvođenja jednog jezika i jednog alfabeta, čeka nas još mnogo poslova. Zašto, na primer postoji «Akademija Znanosti i Umjetnosti» u Zagrebu i «Akademija Nauka i Veština», koje su i pored svega svog jugoslovenstva, čisto hrvatske ili srpske. Zašto se ne bi stvorila jedna «Jugoslovenska Akademija Nauka i Umetnosti» u Beogradu? Zašto Ljubljanska Matica, Zagrebačka Matica, Dubrovačka Matica, Novosadska Matica, Beogradska Književna Zadruga, Kolarčeva zadužbina i druge, većinom bogate ustanove, ne počnu zajednički i u dogovoru, da rade? Zašto program školski ne bude svuda isti? Zašto se u nekim školama govori o Vodniku, dok se u drugim priča o Gaju, u trećim o Dositeju? Zašto, često u jednom i istom mestu, jedan profesor ističe i Dositeja i Gaja i Vodnika, dok drugi samo Dositeja? Zašto postoje slovenačke, hrvatske, srpske stranke? Zašto ne postoje jugoslovenske stranke, ali ne jugoslovenske po imenu, nego po sklopu i osećanju? I tako dalje, i tako dalje.

Ako mi hoćemo, da provedemo jedinstvo Jugoslavena, ako hoćemo, da se gradjani iz Bitolja raspituju za gradjanina iz Maribora, i da se pravoslavni i katolički sveštenik iz istog sela ne mrze, mi ćemo sve ovo postići, pa ma još deset godina trajale detinjarije onih, koji hoće, da razruše jugoslovensko jedinstvo i jugoslovensku državu.

Na posao svesna Jugoslovenska Omladino! Piši jugoslovenskim jezikom, uči se slovenačkom govoru, tom našem prvovencalskom dialektu, gledaj da zaboraviš grehe Bugara, jer je još i Preradović pevao:

O rode, ne boj se ništa! sve da se
i potopom svet izlije; brod nam je
junak, ima sve, šta mu treba,
a u Balkanu i Ararat svoj.

ESEN:

MEMENTO MORI!

(Lepi Vidi.)

Moja pesem je pesem pepelnastih drobtin,
ki na pepelnično sredo,
na čelo človeka padajo,
vžgejo zažig
in življenje izbrisejo
in po sveti pokori
vbodejo želo: Memento mori! —

Tak spokornik sem jaz,
kakor pesem moja sem jaz,
ki v Tebi vzhaja, v Tebe zahaja
v pepelnicnem jutru, ob noči, ob zori,
a Ti svečenica si vtisnila križ,
prižiga, odžiga, zažiga Tvoj križ:

«Popotnik moj,
memento, memento mori!»

In nosim v sebi Tvoj sveti križ,
pas meniški, milijonov bolest,
vse to, kar dala si Ti,
v sebi nosim ves paradiz.

ANICI!

Vse dni sem kopal...
o trdnem poldnevu
legel sem v travo globoko...
trnjev grm podrl je bilke visoke,
visokoma raztegnil je krivenčasto vejevje,
ki je udarjalo ob moj obraz,
da je kapljala v kapljah rdeča kri,
kakor solze...
ni dobro pri Tebi Anica,
opolnoči, ko se zbudiš
iz trudnih polnočnih sanj
čujem Tvoj glas: Ivo, Ivo...
in nisem jaz... šibka so Tvoja prsa,
prebodena so Tvoja prsa,
ubog, preubog je moj jaz...
če pa kedaj zgubila bi zadnji up,
če bil bi zgubljen Tvoj raj na vekomaj,
vedi da smreka si s Krasa,
ki jo ne stre obup,
pila boš rdeče solze — mojo kri,
ozdravil bom prsa Tvoja...
če pa kedaj zgubila bi zadnji up,
če bil bi zgubljen Tvoj raj na vekomaj,
pridi k meni, na mojih prsih umri! —

STANE RAPE.

MISLI PRED VSTOPOM V ŽIVLJENJE.

(Nadaljevanje).

V zadnji številki smo se bavili s splošnimi smernicami, ki naj vodijo dijaka pri izbiranju poklica, danes si pa oglejmo na par primerih iz različnih strok, posamezne zahteve, ki jih mora poštovati.

* * *

«Upori ne prihajajo odtod, ker bi se ljudje ne hoteli pokoravati: nasprotno, oni si žele vodstva, reda, pokorščine; hočejo pa slušati le kot ljudje in ne kot živali».

Carlyle.

Globokopomembne besede poznavalca življenja naj nas uvedejo v razmotrivanje enega glavnih poklicev, ki pride v socialnem življenju v poštev, t. j. tja, kjer nastopa človek kot organizator in voditelj večjega števila ljudi. Današnje razmere so pač take, da se velika večina naraščaja odloči za te vrste poklica, ne da bi preje temeljito premislila, kake npravne vrline so ravno za vodilna mesta potrebne in kako dolge in požrtvovalne samoizobrazbe da zahtevajo. Gol slučaj je končno, če pride kdo resno pripravljen na tako odgovorno mesto. Kolikokrat čujemo iz ust v življenju osivelih mož besede: «Sam sem se moral

po dolgotrajnih naporih in nesoglasjih s samim seboj in podložniki preriti do izvedenosti». Še večkrat pa nam je ravno ta desorientacija jaseen znak ruiniranih eksistenc, ki so se ubile same sebe in uničile v svojih podrejenih še zadnjo trohico veselja do dela.

In vsi taki in enaki nedostatki temelje ravno na brezsmiselnosti in enostranosti, s katero izoblikujemo izobrazbo zgolj na tehnično in intelektualno plat, ne da bi pri tem premislili, da imamo v poklicu v prvi vrsti opraviti s človekom in nato šele s strojem.

Ozrimo se le na strojnike. Kakor z nežnim detetom postopa aeronavtik s svojim strojem, do slednje pičice izvrši vse zahteve, ki so potrebne za precizno njegovo delovanje. In človek? Robert Owen, veliki angleški filantrop, je rekel nekoč: «Nad vse čudno je, da polagamo toliko pozornost na zadostno mažo strojev, hoteč zvišati njihovo produktivnost, ne mislimo pa, da je človek najfinejši stroj, ki potrebuje skrbno ravnanje, da zamore ustrezati vsem zahtevam življenja». Neizprosno stopamo preko človeških žrtev, ne oziraje se na njihove potrebe, nečuteč rakraa, ki razjedajo socialni ustroj današnjega družabnega re-

da. Tu je točka, v kateri morajo zastaviti voditelji vso svojo individualnost združeno z razumevanjem bližnjikove notranjosti, kajti ravno v skrbnem postopanju s sočlovekom tiči najvišja umetnost vodstva. Tam, kjer ima odločilno besedo pseudo-energija, naduta vzvišenost «gospoda» nad hlapci, pride pogosto do preprirov in zmanjšanja produktivnosti. Prava energija, ki je neobhodno potrebna slehernemu bitju, živi v človekovem jazu in je plod harmoničnega razvoja razuma, samovlade in socialnega čustva. Nadutost se pa kaže v tonu zapovedovanja in vzbuja odpor pri podložnih.

Resnična umetnost zapovedovanja ne čuti v tem, da s preciznostjo v najmanjših posameznostih določimo izvedbo povelja, temveč predvsem v tem, da mu skušamo olajšati izpolnitev zahteve in upreči njegovo lastno iznajdljivost. Strumno ukazovanje v zvezi z brezobzirnim ignoriranjem bližnjikove individualnosti je pa znak skorojeviča (*hominis novi*), ki se naslaja ob poveljevanju, ker je bil sicer sam navajen le slušati in se pokoravati. Pravi voditelj ne bo nikdar stavil pri povelju svoje osebe in avtoritete v ospredje.

Imamo pa še eno zelo važno stvar pri zapovedovanju. Človek čuti v sebi nekako silo, ki ga vleče k izdajanjem povelja in to s skrajno preciznostjo v misel. Večina hoče podati natančno pot, po kateri naj drugi doseže to ali ono, pozablja pa, da je edino in trajno sredstvo pravilno zaposlenje tuje duševnosti, ki sama najde posamezne nijanse izvršitve dane mu naloge. Če pregledamo še to, zmehaniziramo vse in namesto zdrave agilnosti nastopa zastrupljena apatija do slehernega dela. Pomnimo torej vedno, da je znak pravega zapovedovanja tudi samozatajevanje, t. j. pripuščenje k sodelavnosti in privzganje k odgovornosti, ki je važen faktor organizatoričnega dela. W. Foerster lepo tolmači vodstvo z besedami: «Voditi je vzgajati — vzgajati se pa pravi moči vzbujati, ne jih pa tlačiti».

Te vrste poklici prihajajo predvsem na tehničnem in gospodarskem polju v poštev, neobhodno so pa potrebni tudi državnim uradnikom. Med nami dijaki obstoja navadno pogrešeno naziranje, češ da je ravno delo uradnika najbolj mehanično, leto in dan enako, zato pa tudi pusto in nepriljavno. Zvesti naziranju, se jih tudi odloči mnogo za ta poklic, ker se jim ne ljubi truditi se še nadalje, ker povprečnemu človeku po dijaškem mnenju zadostuje, biti brez skrbi za vsakdanjost in spati nemoteno spanje pravičnega v življenju.

Mehanizirano delo, ki ga opazamo, je otrok živih mrtvakov, nepoznanje tiste vrednote, ki je duša vsakega dejanja in nehanja. Kako bi si mi mogli drugače tolmačiti sedanje stanje? Res je, da vsako dejanje, ki ga ponavljamo dan za dnem, izgubi svojo bistrost, ne vpliva več, ne zahteva tiste duševne prisotnosti kot prvokrat izvršeno, moremo pa, lahko bi rekli, to podzavestno izvrševanje zopet vzbuditi in oživiti. Ali ni vsak trenutek v življenju nekaj novega?

Starim predpisom, ki se vlečejo skozi vso dobo delovanja, moremo pridejati blažilen vpliv s tem, da jih s svojo lastno osebno dobrohotnostjo prilagodimo razmeram, saj se da vsak ukaz in paragraf vršiti v toliko in toliko nijansah, ki pa vse zavise od inteligentnosti zvezane s socialnim čustvom predstojnika. Kak nepremostljiv prepad je med poveljem človeka, ki vidi pred sabo samo črke — smisel pa mu je mehanična pokorščina, in človekom, ki vidi pred sabo bitje sebi enako in skuša čustveno izvesti kar najde na poti pred seboj in vendar imata oba iste predpise, isto možnost delovanja. Tu življenje, tam mrtvaška enoličnost. In če sedaj stvar premislimo tudi iz najbolj egoističnega stališča, povsod moramo priti do zaključka, da življenje tistega preveča višje zadovoljstvo in sreča, ki spozna v delu smisel in dušo, v nasprotju z onim, ki gine dolgočasnosti in notranjega nezadovoljstva. Mlada generacija naj zanese svežost in nov duh v državne urade, ona, ki stremi po življenju, naj spozna visoko odgovornost, ki jo nosi s to službo in se zaveda, da je ona tista, ki na zunaj reprezentira veličino in moč države in ki brezdvomno največ vpliva na javno mnenje državljanov.

Važen poklic, ki pa se žalibog pri nas zlorablja in ki ima tudi jak vpliv na mnenje sodržavljanov je politični poklic. Ne zdi se mi potrebno razpravljati podrobneje o sedanjem stanju slednjega pri nas, dovolj naj bo, da vemo, da treba ločiti med politiko in politikarstvom — demagogijo, ki se je pri nas brohotno razvila. Kdor se hoče podrobneje baviti s študijem politike kot znanosti, naj si ogleda «Omladino» VI. letnik, kjer so kratko označene naloge politike in kjer so navedeni viri, po katerih se morejo tovariši poglobiti v študij. V očigled praksi, ki se izvaja danes, si zapomnimo le besede velikega realista Masaryka, ki jih je napisal v knjigi «Česká otázka»: «Če nečemo, da bi bilo človeško življenje veriga posameznih epizod — in takšnega življenja človek, ki je le nekoliko bolj misleč in resen, absolutno ne prenese — mora biti vse miselno in praktično delo zidano na gotov in trden filozofski temelj. Bodisi, da je ta temelj takšen ali takšen toda vsak, ki v resnici misli, ga ima, ga mora imeti».

Vse naše razmotrivanje, vsi naši zaključki, ki smo jih postavili, pa bi bili odveč, če bi ne bili prepričani, da je možno vplivati na posameznika s privzganjem. Tu se nam odpre novo polje, na katerem slone vsi poklici v življenju, ono je temelj, ki omogoča njihov obstoj v smislu oblikovanja in učinkovanja na druge. In ker poznamo veliko važnost pedagoškega poklica, vemo, da treba za vzgajanje narodove elite (ne v smislu buržuazije), najboljših in najinteligentnejših njegovih članov. Človeške razmere stavijo na vsakega posameznika nalogo vzgojevalca, sleherni izmed nas je član velike družbe, ki s svojim dejanjem in nehanjem bodisi direktno ali indirektno vpliva na razvoj celote in posameznikov. V čem obstoja ta vpliv? Glavno, kar se pri nas skoro

vedno prezre, je nezavedno vplivanje odraslega na otroka z zglodom. V deci je najbolj razvito nagnenje k posnemanju odraslih, pri čemer pade otroku seveda v oko mnogokrat le zanj pomemben akt, da, največkrat stvar, ki nas iznenadi, ker je skoro nismo opazili. Otroci sprejemajo mehanično vse za odraslimi, brez razumevanja, zato je tem opasnejša otrokom naša okolica, če sami ne stremimo k čim popolnejši samoizobrazbi. Mi ne moremo vzgojno vplivati, če sami ne poznamo najvišjih нравnih vrednot, če se sami ne ravnamo po njih. Naš vpliv bo uspešen le takrat, če bomo zahtevali od mlajših le to, kar biva v naši notranjosti, kar je takorekoč del našega jaza. Močna volja, ki brzda strasti, ki ima v oblasti vsak naj-

manjši gib našega telesa, je ona sila, ki najjače vpliva na vzgojo. Najintenzivnejši študij ne koristi nič, če nismo gospodarji nad samim seboj, če s svojim vzgledom ne more dobrodejno vplivati na okolico.

V splošnem veljajo tudi za pedagoga iste smernice, ki smo jih omenili pri drugih poklicih, še posebej pa je treba pomniti besede Juvenala: «Maxima debitor puero reverentia,» in pa Mat. Claudia: «Jaz si ne morem ničesar drugzega izmisliti, kakor, da moramo biti sami to, za kar hočemo otroke vzgojiti. Jaz tudi nimam za onega, ki hoče koga vzgojiti za dobrega moža, drugega sveta, kakor da naj bo najprej sam dober.»

PREDRAG MILOŠEVIĆ.

CRNA PESMA.

... A sedi doglavnici vrteli su sumnjivo glavom. Ni jedan letopis, niti kakva hronika, nisu govorili o takvom čudu u državi Sjelfirek: da kralj otide na Proketo Brdo. Ni obični ljudi nisu smeli da idu na Proketo Brdo, jer je na njemu umro prvi Bog u strašnim mukama. A bake su pričale deci večerom, verujući čak i same u priču, kako se na brdu noću čuju uzdasi prvoga Boga i ko bi ih čuo, umro bi kao i prvi Bog u strašnim mukama. A deca su verovala u to i sanjala strašne snove; to ih verovanje ne napusti ni kad odrastuše, ni kad ostareše. — A, sad, odjednom sedi kralj, čija je brada bila kao čipke na prozorima u dvoru, napušta sav sjaj i lepe žene i odlazi na Proketo Brdo.

O, sedi su doglavnici bili veoma zamišljeni!

Zato su se držala duga veća u crnim dvoranama a govornici su zamenili svoje sijajno odelo, zlatom izvezeno, prostim, crnim, a dugačke crvene kape, koje su ličile na fišeke, zamenili su crnim kapicama. Brade su svoje potkresali u znak žalosti. — Najzad, posle dugog rešavanja i otpora kod senatora, rešilo se, da ceo narod ide do Prokletog Brda i da moli svoga dobrog kralja, da se vrati u dvor i da se nastavi onaj život, lakrdijaški i bez tuge.

Onda bi sveštenici zatvorili sumorne hramove, u kojima su se molili za spas tela kraljevog, i vratili bi se svojim dobrim ženama, koje nisu razlikovale sveštenika od kočijaša. Onda bi pevači opet pevali svojim draganama ljubav, dok bi mesečna dihtala kao i duše njihovih dragana, kao i miris jasmína. A jasin bi mirisao, mirisao...

I jednog jutra, punog sunca i plavog neba, krete se leinjava crna povorka, vijugava kao osnieti dvorskih dama, puna bapskih priča o prvom Bogu, krete se crna povorka, shvatajući veličinu čina koji vrši. — Toga jutra petlovi nisu smeli kukurekati.

Sedi doglavnici koračali su čuteći i smišljali su razne i ubedljive govore, kojima će skloniti cara, da se povrati u dvor. — A ako se kralj ne bude hteo vratiti? Šta onda? — Doglavnici to nisu smeli pomisliti jer bi to bila sigurna propast za državu Sjelfirek. Oni su takvu misao odbacivali kao nemoguću i sastavljali su veoma ubedljive govore. Zamišljali su sjajan doček sedog kralja u dvor, prolaz kroz varoš, a na njihovim licima biće zadovoljstvo a oči će ina govoriti: Jeste li videli? To je naše delo? — I koračali su starci, sastavljajući ubedljive i duge govore.

A kad se povorka primače Prokletom Brdu jedan od doglavnika pomisli: «Ja neću, da stupim na Proketo Brdo; jer Proketo je Brdo proketo i ja neću, da čujem uzdahe prvoga Boga.»

A sedi kralj, sa blagim izrazom na licu, sedeo je kraj jedne bele pećurke, držeći u ruci jedno pero od crnog labuda. On je voleo belu pećurku, zato što je bila jedino rastinje na Prokletom Brdu; on je voleo belu pećurku, zato što je bila neustrašima i prkosila uzdasima prvoga Boga; on je silno voleo belu pećurku jer je bila belja od žena, belja od njegove brade.

Doglavnici kad videše kralja svog, začudiše se jer je bio miran, blag, tih, sa jednim osmehom na licu, koji oni do tada ne behu videli. I zardovaše se doglavnici jer su mislili, da će povratiti kralja. — I tada odpočeše svoje duge govore.

Prvi odpoče najstariji među njima:

«Kralju, dobri kralju! Pogledaj ovaj tužni narod, pogledaj ovu crnu povorku! Zar ne vidiš, da na licu svakoga žalost za tobom dube duboke brazde? Zar ne vidiš u njihovim očima molbu preveliku, da se povratiš?»

«Ti ne znaš, dobri kralju, da se nad državu tvoju nadneo crni i teški oblak sumnje i propasti; ti ne znaš, dobri kralju, da taj oblak hoće, da poplavi celu državu, ako se sunce ne povrati i ne raztera ga, ako se ti, dragi kralju, ne povratiš.»

... A kralj je ćutao i igrao se crnim labudovim perom; na licu mu se je još jednako titrao onaj osmejak.

«Dvor tvoj zastrt je crninom, a tvoja žena plaće. O, dobri kralju, utri suze ženi svojoj i skini crninu sa dvora svog ili neka zasijaju i zablístaju ponova kandelabri i beli mramor, sjajni ćilimovi i velike vaze. Neka opet zatrepote tvoji halebardieri i zlatna zaprega tvojih belih vrana!...»

«O, vrati se, dobri kralju, vrati se!»...

I starog doglavnika obliše suze. Cela je povorka plakala. Tada otpoće drugi svoj govor, pa treći i svi redom. Kralj je samo ćutao. Najzad ustade; sa lica mu beše išćezao onaj osmejak. I kralj poče da govori:

«Ostavite me, o, ljudi, ostavite me! Sit sam dvora, sit sam života, bledih žena i crnih konja. Ostavite me! Pustite me, da živim kako jo hoću! Pustite me, da napišem 'Crnu Pesmu' na Prokletom Brdu! Ostavite me!»

Sedi doglavnicu zavrteše sumnjivo glavama i povratíše se bez kralja, a povorka je tad lićila na noćnu frizuru kakve dvorske dame. — Onaj, što nije hteo, da kroći na Prokleta Brdo, pomisli: «Neka djavo nosi i kralja i Prokleta Brdo, a ja idem svojoj kući!»

A sedi kralj napisa «Crnu Pesmu.»

«...Zavole plavi momak plavu devojkú. A plava devojká bila je lepa, lepša od divje maćke

lepša od rajske tice. Njene su kose bile kao sunćevi zraci, kao zrelo žito, a telo joj je bilo belje od punog meseca. O, lepa je bila plava devojká! Njene su oći bile dve zaboravljene uspomene a na usnama igrala se nevinost sa radošću.

«Zavole plavi momak plavu devojkú...»

«Njegova ljubav bila je sveta, ćista kao šumski izvor, nežna kao mesećina. O, silno je voleo plavi momak plavu devojkú! Ali kad bi hteo, da joj govori o svojoj velikoj ljubavi, njegov bi lepi glas postao hrapav, a njegova uzvišena misao pretvarala bi se u bezmislicu. I nesrećan beše plavi mladić zbog toga. A plava je devojká čekala od njega, da joj govori o cveću i ljubavi — i razočaravala se. I nesrećna beše plava devojká. — Plavi mladić je odlazio u šumu i gledao svoj lik u jezeru; plakao je plavi mladić i ćupkao krvave bulke. Plakao je plavi mladić i sanjario o jednom velikom i srećnom danu.

«A plava devojká čekala je iz dana u dan priću o cveću i ljubavi; čekala i venula. Na njenim usnama ostala je još samo nevinost. I jednog dana umre plava devojká čekajući priću o cveću i ljubavi. — A plavi je momak kraj jezera sanjario o jednom velikom i srećnom danu...»

I umre sedi kralj, ćija je brada bila kao ćipke u dvoru, — umre kraj bele pećurke smrću prvoga Boga, umre i ne znajući, da je napisao pesmu o sebi.

RIDEO.

ĆOVEK NAŠEG DOBA I STARI FILOZOF.

Moto: „Kada ćuše, da je mudrac počeše mu se diviti.“

Prvi dan.

I blesak i senke. Vazduh se talasa.

Vasceli grad dršće i smrdi na znoj.

Ljudi, žene, deca, tupoglava masa
smeje se i zuji kao pćela roj.

Ćovek suh i košćat govor jedan drži

Pućini, koja ga, kao bućni rog

Nadglušuje; zbori o suncu što prži
i spominje savet Višnjeg Boga svog.

Govori, a rulja ludaćki se ceri

U kikoću viće: «Ala je glup on!»

«Sa starim Rimom hoće da se meri!»

«Ne zna ko je Platon, a ko Ciceron!»

«Ta govornik nije svaka gradska hulja
koja zna, da brblja, ima zvućan glas!»

«Ta govornik nije onaj, kome kulja
iz ustiju fraza: „Nama treba spas!“»

«Govori sa stuba, neće na tribinu!»

«Ćupav je k'o ćudo! Ne zna što je frak!»

«Gori je od ljudi ogrezlih u vinu,
a bledje i hladan ko mesećev zrak!»

— — — Razidje se narod.

Noć.

— — — On dršće i gori.

Saviija se bõno ko zeleni crv.
i dok plavi ponos dušu, telo mori
u žilama besni nabujala krv.

O, Gospode! Smrti! Prirodo! O Bože!

Sve sile nek skupe u jedno svu moć!
Nek digne iz groba ko hoće i može
Filozofa starog, kad odleti noć.

Nek vaskrsne mudrac koj je sili mio,

Neka bude ućen i veoma star.

Diogen il Sokrat ili ma ko bio

Samo neka ima venac, slave dar.»

Drugi dan.

I vaskrsnu mudri...

A svet tupo blene
Na trgu, kraj stuba, gde je božji hram.
Ukoćene, prazne, raširene zene
Gledaju ćoveka kako stoji sam.

I pridje filozof iz vremena slavna

Dok sa strahom rulja gleda ćudo to.

I otpoće govor starac doba davna
Antonije, Solon, baš sve jedno ko.

Čovek i Vaskrsli govorahu mnogo,
O Bogu, ljudima, šta je pak'o, raj,
O veri, prirodi, šta bi čovek mogo
Da otkloni brzi svog života kraj.

Čovek znade više. Hiljadama puta
Čuše se glasovi, k'o promukli zvon:
«Ta mudrac zna više zakona, statuta!»
«Vaskrsli zna više!» «Veliki je on!»

SARUDIN SINOČKA.

VEČER.

Opojno dehtijo rože na vrtu,
pusti me tja, o angel moj,
da me bodo zazibale
v sen ljubezni nocoj.

Samo nocoj o draga,
in morda potem nikdar več
saj vsaka bolest umira
tako moj glas hrepeneč.

VZLJUBIL SEM . . .

Vzljubil sem tihe besede tvoje,
ki so odmev iz srca;
vzljubil sem mirne tvoje poglede,
hrepeneče do neba.

Kot reka, polna, tiha
mi zveni glas tvoj;
sijaj svetlega dneva
so tvoje oči nocoj.

DUŠAN ATANACKOVIĆ.

VEČE.

(iz uspomena)

Suton... nesnosno sunce više ne peče,
Nezno miriše i šuma i trava;
A tajanstveno žuboreć bistra Sava
Uspavljuje me... Spušta se več,

... Noć vedra i topla — k' o dva tvoja oka ...
Na dušu pale: nejasne žudi,
Beskrajne želje, ko mora duboka;
... Boli mi teške napustile grudi...

BOŽIDAR KOVAČEVIĆ.

O NOVOJ LIRICI.

Pre ovoga rata modernizam naše lirike bio je u začetku. Ideje i forme nove poezije tek su se počele pojavljivati, tražeć i prilike, da se odvoje od dotadanih pojmova i da krenu drugim tokom kao zasebna struja. Njene preteče, Čurčin, propovednik revolucije u poeziji, i Pandurović, težili su, da unesu novine u našu ugladjenu, ali i monotonu poeziju. Oni su često uspevali u svojim namerama, pošto su dajući novo davali mnogo puta i lepo. Njihov modernizam, i ako ne mnogo revolucionaran, odnosio se i na formu i na unutrašnju stranu lirike.

Srpski deo naše književnosti, duhovitiji i realniji od hrvatskog (otmenijeg ali sa manjim osećanjem samokritike) nije mogao tako lako i tako brzo kao hrvatski deo naše književnosti da nakalemi na svoj duh egzotični modernizam nove lirike, malo nacionalan, više kosmopolitski koji, retko negovan od naših starijih pesnika, postaje isključivo „genre“ mlađjih, novijih, nepoznatijih, neveštijih, nekritičnih i tako dalje.

S obzirom na te okolnosti, nova lirika nebi u času zavladała u našoj književnosti, da je sve išlo svojim normalnim putem. Trebalo je, da dodje je-

dan veliki preokret u svima granama ljudskoga delanja i shvatanja, pa da nova lirika zavlada tako brzo. Da, nova lirika opeva dušu novoga, modernoga, raskidanoga, nervoznog čoveka, čoveka iz restorana, polja, kupea, rovova, jednom rečju današnjega čoveka sa svim njegovim shvatanjima i strahom od samog sebe, prirode, mašina...

Ona je prevladala supremativno onakva, kakva je, sa svima svojim vrlinama i manama, jer najbolje odgovara svojim ritmom, tehnikom i sadržajem, idejama sadanjem stanju našeg duha.

Ko danas nije modernist? Pored neaktivnoga Rakića imamo danas samo Šantića (koji nije nimalo onaj stari), zatim osrednje Miloševića i Milutina Jovanovića i nekoliko mlađjih, medju kojima jedino Siniža Kordić (koji je možda ipak modernist!) ima povoljnih izgleda.

Medjutim, na strani nove lirike ne samo da su mladi, nego i dobar deo starih. Ko može poricati, da je modernist Svetislav Steanović, koji peva:

Buno, stihijo moja
ti budi sav moj stih

i koji ima ljubavi

... za sve što hoće da bude,
za sve što hoće da je?

Ko može tako isto poricati novu liriku Danice Marković, kad zna, da je od svega staroga ona za- držala jedino lepu predrasudu, formu, dok je sve ostalo novo. Za Dučića neću ni da govorim. On je modernist više nego što se misli.

Uzrok je toj promeni, kao što sam pomenuo, dublji nego što se misli. Pre svega to je težnja za novim, koje je na žalost često dobro došlo, pa makar bilo lepo ili bez književne vrednosti. Glavno je, da je interesantno i izraz raspoloženja novoga vremena, koje se ogleda lepo u rečima Crnjanskog:

Treba već nešto novo,
ko bi još slušao ovo
krv i sram i rat.

I novi pesnici pregli su da dadu novo. Mnogi te novine unose instinktivno u našu liriku, mnogi

ih unose svesno i hotimice. Jedni hoće jedno, drugi drugo, treći treće. Jedni su ekstremni, drugi su umereniji. Crnjanski, koji tačno zna šta hoće, tražio je da udju „borovi mesto hrizantema, oranice mesto crnih klavira“ i da sve poleti u visine, ali ne idealizma, nego realizma.

To je ona nesaglasnost, koju svi opažamo u našoj literaturi, pa i u kulturnom i socialnom životu. Nesaglasnost u književnosti me čini donekle optimistom. Rado bih je nazvao neredom početka.

U neredu početka jedni odlaze suviše daleko, drugi suviše zaostaju, ali malo po malo pojmovi će se prečistiti, pojedine će književne struje pobediti ili podleći, i sve će poći svojim tokom.

G. Bogdan Popović u svojoj zlatnoj sredini pokazuje mnogo dobre volje, da doprinese normalizovanju naših književnih prilika. Tako su, njegovom inicijativom, gg. Sibe Miličić i Miloš Crnjanski već dali svoje mišljenje, a isto će učiniti i g. Todor Manojlović.

ESEN.

PRIMORSKI DAN.

Razmáknilo se je obzôrje,
razblestelo se je môrje,
je zvalovilo, belo krilo
klasja srca mojega...

Zôri, zôri o pšenica,
za hostijo za kruh življenja,
naj požanje te ženjica,
ko bo spletena nit življenja...

Razmáknilo se je obzôrje,
Razvalovilo se po ulicah ljubljanskih...

toplo pluskajo valovi
iz globočin titanskih
vzpenjajo se v nas...

Pijem morskih rož skrivnosti...

SREČA ŽIVLJENJA.

Preko posekanih gozdôv
tavam... štori strmijo v me,
začudeno nemo poslušam pesmi
odsekanih življenj...

Sem pa tje vzklije klica,
rumeni veli listi — žeja po življenju,
sem pa tje pijem iz studenca sanj
srebrnobelih rož bridkosti...

Ne proklinjam Te mati,
za tisti hip, za tisti vrisk
za vso to kratko bol neskončnosti,
o hvala, hvala za trpljenja blisk,
življenja vrisk si moja mati...!

Proslavljam Te žena,
za rojstvo trpljenja,
za svečo smrti
za srečo življenja.

DRAG. O. BLAGOJEVIĆ:

ISPOSNIK.

U nepreglednoj i žarkoj pustari, na rasprsoj od sunca steni, klečao je Sveti Antonije, pognute glave. Šaptao je neku molitvu.

Njegovo golo telo, mršavo i koščato, odavalo je dug isposnički život. Duboke i skorajšnje rane svedočile su njegovu grubost prema svome bednome telu...

Ali oči su još uvek sjale onim čudnim ljubavnim sjajem, koji je bio tako poznat u Aleksandriji.

On je bežao od ljubavi, a ona ga je gonila čak do na kraj peskovite pustare gde samo još rastu uvele palme i osušeni bodljikavi kaktusi.

Svetac se molio a sunce je tropskim plamom pržilo.

On diže svoje čelo koje je od silnog prostiranja kao koleno kamile bilo isečeno ostrim kamenjem i upre nebu svoje oči sagorene suzama.

Ali se odmah svo njegovo ranjavo i mršavo telo strese kao u samrtničkoj groznici... Pred njim je, sva u sjajnoj nagoti, stajala kraljica Saba. Ona je sva treperila u strasti.

Belina njene kože bivala je ružičasta pod oštrim sunčanim zracima. Oblina njene noge, tako poznate u svoj Africi, ocrtavala je svoj kontur kao ovajana.

Njene raznežene grudi drhtale su u strasti kao klasje žita pod povetarcem. Usne njene, crvene kao koral, bile su suve i vrele kao skoro ugašeni vulkan. One su nemo bogoradile za jedan poljubac.

Duga raspletena plava, kao žito, kosa pokrivala joj je božanstvena ramena i vukla se po žarenoj zemlji.

Kraljica Saba pružala je umiljato ruke i pogledom molila onoga, koji je nekada ludeo a sada bežao pred njom.

Sveti Antonije suhom rukom zakloni oči i zari glavu u vrelo pesak. On se usaman branio i zaklinjao; ona nije htela da se ukloni i sve je bivala zanosnija...

U čežnji kraljica se Saba tako izvijala, da bi i sam Kupidon bio očaran.

Svetac se na jedan mah prope i htjede da je obgrli. Njegove mršave ruke grčevito stezahu zenu, koja se iskradaše i nestajaše. I isposnik, hteviši, da je zadrži, udari svom silinom o peskovito tle. Krv se proli iz njegovih ranjavih kolena i čovek bolno jeknu kao ranjena zver.

Ali se odmah diže i posrćući stade pratiti viziju, koja je sve lepša bivala što se više udaljavala. On je teško vukao noge i na svakom je koraku zastajao, dok je u svakom otisku stope ostajala lokva krvi, koja je curela iz sagorelih tabana.

I tako ranjeni i iznuren, mamljen stalno vizijom, on prispe u Aleksandriju. I on je pomamno jurio kroz uzane ulice manit u strasti koju ni mučenje tela niti glad nisu mogli ugasiti.

I svetac opet poznade slast ženskog tela i opet zagazi u pijanstvo ljubavi; dok, slomljen i ogadjen, opet ne ode u pustinju, da kaje svoj ponovni greh i da umre raznesen plamom ljubak i divljim zverinjem.

KREŠIĆ MILAN.

SMRT.

Nesmiljeno... hukom slazi
Mnogo puta odpočine,
Kad god na toj stane stazi
Uvek jedan život mine.

Potujući po tom svetu
Svoje delo započima
Pevajući pesmu kletu
Krutim smehom, ne s' rečima.

„Ljubav moja, svete mio,
Uvek divjaka je pazi,
I to slušaj, prema snasi!“

„Jedni — nakon kratkog boja
U mojoj su krutoj vlasti
Drugi sami — već će pasti.

ESEN.

RAD BI VEDEL . .

Rad bi vedel, če se duša zmerit da,
rad bi vedel, če je dolga pot
do njenega srca...
Računa, poizkuse dela psihoiog,
išče, brska instrumente,
filozofske suplemente,
odpira dan na dan...

Vsa dolga vrsta mrkih modrijanov
molči, molči...
Da so ljubice imeli
njih molk nam govori. —

JOSIP ZORČIĆ.

* * *

G-djici Z. M.

Beli se oblaci pokreću i kruže
za suncem, što tone
u vode zelene.
Jedine se sene.
Veče. A ne zvone
zvona sa kapele, niti ptice tuže.

Draga, ja se stidim srebrnoga zraka
mesečine meke.
mesec šalje svoje
kćeri bele boje
iz sfere daleke
na zemlju poroka, zemlju, kala, mraka.

O, meseče bleđi, zašto zraci paše
kad je zemlja kleta
na kojoj sad stojim?
Zraci, ja se bojim
vašeg tihog leta.
Stid me je čistote, da, čistote vaše.

Plaši me bagrena mala bela kruna
jer je nežna, čista.
Zato ne ponesi,
meni ne donesi
to cveće što blista
jer je duša ko noć tame puna.

Draga, hajdmo kući. Ostaćemo sami
u mračnome kutu.
I dok zraci struje,
i dok vetri bruje
po beskrajnom putu,
Najsvetliji, draga, bićemo u tami.

LADISLAV KHAM.

PREŠÉRNOVE NEMŠKE PESNITVE.

Prešéren, naš največji pesnik in največji lirik, med Jugoslovani, je napisal tudi nekaj pesmi v nemškem jeziku. Zanimalo nas bo v prvi vrsti, kakšno stališče je zastopal, ko jih je napisal. Ali si je hotel morda pridobiti ugled med Nemci, ko je zasedel njihovega Pegaza? Ali se je morda sramoval pesniti samo slovenski, ker je živel v dobi, ko je veljal izrek, da je slovenski jezik le za hlapce, dekile in druge nižje sloje, za boljše ljudi pa nemščina? Kaj takega o narodnjaku, kot je bil Prešéren še od daleč domnevati ne moremo. Sicer pa nam je tudi dovolj jasno celo v enem svojih nemških sonetov ubral ravno to struno.

Deutsch sprechen in der Regel hierzulande
die Herrinen und Herren, die befehlen,
slovenisch die, so von dem Dienerstande:

den strengsten Dienst dien' ich, den freie Seelen
gedient, die Liebe schlug in ihre Bande,
nicht darf ich gegen diese Sitte fehlen.

(*Sängers Klage III.*)

Prešéren je dobro vedel, da se bodo vremena Kranjcem spremenila, ter da ga bodo mogoče poznejši rodovi obsojali zaradi njegovega nemškega stihotvorstva. Da je tudi na to mislil, nam kaže očitno prvi sonet iz «Sängers Klage», kjer se naravnost opravičuje in prosi odpuščenja, da je izražal svojo notranjo bol v besedah, ki jih od svoje matere nikdar ni slišal. Primerja se z Ovidiom, ki je v prognanstvu ob Pontu pesnil v tujem jeziku, v getskem.

I.

Et getico scripsi sermone libellum. *Ovidius.*

Obschon die Lieder aus dem Vaterlande
verbannt den Liebling römischer Camönen;
konnt' er sich des Gesanges nicht entwöhnen,
war still sein Leid zu tragen nicht imstande.

Er lernte fremdes Wort im fremden Lande
und klagte seinen herben Schmerz in Tönen,
die er als Kind nie hörte, Scythiens Söhnen
an des beeisten Isters rauhem Strande.

Da ich wie er kann nicht vom Dichten lassen,
obwohl mein heimisch Lied mir nicht zum Frommen,
nur Missgunst mir bereitet, blindes Hassen.

Vergebt! dass ich, ihm folgend, unternommen,
in Worte meinen inneren Gram zu fassen,
die ich von meiner Mutter nicht vernohmen.

Najznačilnejši izmed nemških sonetov, v katerem Prešéren popolnoma jasno izraža svoje stališče v tem vprašanju, je sonet:

Ihr, die entsprossen aus der Slaven Stamme,
die ihr der eignen Mutter lang entzogen,
die Bildung nicht an ihrer Brust gesogen,
die man, wie mich, vertraut der deutschen Anne!

Nicht glaubet, dass ich euch deshalb verdamme,
dass dankbar der Germanin ihr gewogen,
nur dass sie wird der Mutter vorgezogen,
das ist's, was in mir weckt des Zornes Flamme.

Der wahren Mutter soll und muß sie weichen;
doch mein' ich, dass es ziemt dem Pflegesohne
der Pflegerin ein Dankgeschenk zu reichen.

Vom edlen Erz, nicht vom gemeinen Thone
sei doch das, was er bringt der Oberreichen,
die auf Armseligkeiten blickt mit Hohne.

Da pa razvidimo jasno Prešérenov smoter, ki ga je imel, ko je pesnil nemško, se moramo v prvi vrsti ozreti na te pesnitve same, se seznaniti z njimi vsaj v glavnem in iz njih samih črpati.

Nekaj teh pesnitev je lirične vsebine. Najmarkantnejše med temi so tri ljubezenske panebole in nemški sonetni venec «Romeo und Julia» (I. Verona — II. Julias Wohnung — III. Julias Sarg.), ki je bil l. 1833. brez imena objavljen v 26. številki Ilirskega lista in katerega je prof. J. Main v svojem Jezičniku XVIII., 45. popolnoma utemljeno priznal Prešérnu. Iz obeh pesnitev nam popolnoma jasno sije Prešérenova življenska tragika — neuslišana ljubezen do njegove pesniške boginje. Na to ljubezen nas spominja tudi pesnitev «Die Geliebte und ich», kjer se Prešéren naravnost obrača do Julije, da naj vsakomur, ki jo povpraša, če pozna pesnika, poreče, da ga, ter da je postal on pesnik in junak samo zaradi nje same. Nemško vzgojeni Juliji so te nemške pesnitve najbrže še najbolj ugajale. — Del Prešérenove življenske tragike pa je tvorila tudi bridka izguba prerano umrlega prijatelja Čopa, katerega je razven dveh slovenskih pesnitev zapel še nemško elegijo «Dem Andenken des Mathias Čop» v večno slovo. Pisana je ta elegija pod vtisi prvih trenutkov, ko je stal ob Savi pri truplu svojega mrtvega prijatelja in — literarnega mentorja. Še v teh trenutkih je vplivala v kljub hudi bolesti nanj okolica ter povzročila odmev v njegovem srcu... Z zlato zarjo večernega solnca obdani, pošiljajo domači vrhovi svojemu mrtvemu prijatelju poslednje pozdrave... in Sava žubori in se vije nalahno v brezskrbnih valovih mimo svoje žrtve.

Der milden Abendsonne kühl're Strahlen
vergoldeten den grünen Schmuck der Aue,
im Hintergrunde schauest du die kahlen
Giganten Oberkrain mit kühnem Baue.

rings um dich rauschten sanft der Save Wellen,
die dir zu sprechen schienen: uns vertraue.

(*Dem Andenken des Mathias Čop.*)

Prešérenovo občevanje z mladim Poljakom Korytkom se zrcali v obeh iz poljščine v nemščino prevedenih pesnitvah, v Mickiewiczovi «Resi-

gnaciji» in v «Den Schönen Laibachs», kjer se Korytko v visokoletečih besedah navdušuje za nežni spol Ljubljane, ter v vrsticah, ki jih je napisal Prešérn na grob prerano umrlega Poljaka.

Najvažnejše mesto med vsemi nemškimi pesnitvami pa zavzemajo brezdvomno soneti satirične vsebine. Glavni Prešérnovi literarni nasprotniki so bili janzenisti in ravno tem je posvetil te sonete. Dasi nas tudi v nekaterih slovenskih pesnitvah spominja tega boja z janzenisti, se pa v glavnem vendarle pošluzuje kot orožja nemške verzifikacije. Vedel je dobro, da svoj objekt ne zadene tako globoko, če ga zbada in biča v slovenskem jeziku. Kajti kot nemški proizvodi pridejo te pesnitve med inteligenco, ki pa je bila tedaj popolnoma nemška ter omogočuje slednji, da se z zanimanjem udeležuje boja. — Glavne zastopnika janzenistov, cenzorja Kopitarja omenja jasno v teh sonetih. V sonetu «Des Sängers Klage» govori, kako zlorablja Kopitar cenzorsko oblast in kako zatira kranjsko književnost. V sonetu «Relata refero» pa nam Prešeren razlaga, kako je to mogoče, da oni, ki je leta 1808. že tako pametno pisal, sedaj take neslane kvasi. (Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark 1808—1809.) Slovnicu, ki je Kopitarja kot učenega razvpila, ni spisal on, temveč lè, kot tajnik barona Cojza, podpisal; pravi avtor pa naj bi bil baron Cojz. Napis «Hoc scio pro certo, quoties cum stereore certo» nosi sonet, v katerem ogovarja Prešeren Čopa, katerega je Kopitar ostro napadel. Oba soneta, ki nosita latinski napis, sta izšla še z nekaterimi drugimi pod skupnim naslovom «Literarische Scherze in August Wilhelm von Schlegel's Manier von Doktor-Dichter Prešeren». S temi verzi Prešeren deloma krivično biča Kopitarja; toda povod vsemu je dal vendar Kopitar sam s svojim pamfletom zoper Čopa in Prešerna. Sonet, v katerem Prešeren dokaj nejasno imenuje objekt, kateremu velja satira, je opremil z akrostihom «An Pauschek und Stelzich», ki jasno žigosa naslovnika. Sonet, ki je še vreden, da se ga omeni, je oni, ki nosi naslov «An eine junge Dichterin». Ta pesnitev nas spominja na slovenski sonet «O, Vrba! Srečna, draga vas domača». Prešeren nagovarja mlado pesnico in poudarja življensko srečo poleg lavorjevih vencev.

Vse te originalne nemške pesnitve in lastni Prešérnovi prevodi (Dekletom. — Kam? — Sila spomina. — Izgubljena vera. — Mornar. — Prekop. — Apel in čevljar — Velika, Togenburg, bilá je méra. — Odprlo bo nebo po sodnem dne-

* To knjigo se zamore še dobiti pri založniku.

vi) so izšle leta 1901. v Kleinmayr & Bambergovi založbi pod naslovom «Dr. Franz Prešerns Deutsche Gedichte». * L. 1912. je pa izdal dr. Fr. Vidič popoln prevod Prešérnovih poezij. V tem prevodu manjka le «Nove pisarije» nekaj drugih pesmi različnih poezij ter nekaj pesmi iz dodatka. Večina teh pesmi je satirične vsebine in se jih brez poznanih razmer ne more razumeti, zato so bile popolnoma umevno izpuščene. Prevod pa vsebuje tudi vse originalne nemške Prešernove pesnitve. S tem prevodom je prišel Prešeren pri Nemcih v širše kroge, kajti do tedaj jim je bil poznan le deloma iz prevodov posameznih pesmi, deloma iz izdaje iz l. 1901. in končno tudi potom svojega učenca grofa Auersperga (Anastazija Grüna), ki mu je zapel otožno posmrtnico.

Prešernove pesmi so prevedene že skoro na vse druge slovanske jezike. Razen Nemcev jih imajo popolnoma prevedene še Čehi v Penížkovem in Boreckyjevem prevodu ter Rusi v Koršovem prevodu (Стихотворения Франца Прешерна. Со словенскаго и нѣмецкаго подлинниковъ перевелъ Ф. Е. Коршъ. — Москва 1901.) Kakor znano izgubi vsak prevod na vrednosti in ni primerjati z originalom, posebno kar se tiče lepote, moči, elegance in elastičnosti jezika, posebno pa še, če se jezik prevoda tako zelo razlikuje od originalnega jezika, kot ravno slovenščina in nemščina. To poudarja posebno dr. Vidič v svoji izdaji. Jezik naših bratov Rusov, ki je pa še zvočnejši, bujnejše razvit in krepkejši od slovenščine je pa kakor nalašč pripraven kot prevoden jezik Prešérnovim poezijam. V tem prevodu ne izgubi Prešeren, z ozirom na original, veliko na svoji vrednosti, ter se čita skoro enako kot v originalu, posebno pa še, ker je prevajatelj dober poznavatelj slovenskega jezika. Ta prevod je pa za nas še velikega pomena, ker je bil z njim storjen prvi korak zblíževanja obeh bratskih narodov.

Nekatere Prešernove pesmi so prevedene tudi na italijanski, švedski in furlanski jezik. Ni pa izključeno, da se ne bi tudi v nekaterih drugih jezikih nahajale prevedene Prešernove pesmi. Da se Prešeren tako mnogobrojno prevaja v tuje jezike je najboljši dokaz, da znajo tudi drugi narodi ceniti njegovo vrednost.

Opomba. Ko sem pisal te vrstice, sem vedoma izpustil to in ono, kar po mojem mnenju ni bilo velikega pomena. Kajti teh vrstic nisem pisal s stališča literarne historika, ki se spušta v vse podrobnosti, temveč z namenom, da v kratkih besedah orišem Prešernovo delovanje na nemškem literarnem polju. Kogar bo pa zanimalo, izvedeti kaj natančnejšega o Prešérnovih nemških pesnitvah, naj si pa prečita dr. Fr. Vidič-ev članek „Prešeren med Nemci“ v Prešérnovem albumu, ki ga je izdal „Ljubljanski Zvon“ kot posebno številko ob priliki stoletnice pesnikovega rojstva.

RAZNE VESTI.

† Milan Savčić. U Beogradu je umro Milan Savčić, predsednik Novinarskog Udruženja, direktor „Epohe“ i narodni poslanik, jedan od najčuvenijih naših novinara, koji je i omladinu prikupljao oko svoga lista.

Akademija Nauka i Umetnosti u Beogradu, koja će se posle donešenja Ustava sjediniti sa Zagrebačkom Akademijom, izabrala je za redovne članove: generala g. Zivka Pavlovića, komandanta divizije u Mostaru i

g. Dr. Nikolu Oulića, profesora Beogradske Univerze, a za dopisne članove: gg. Kulbakina, profesora Skopljaniske Univerze, Dr. Simu Trojanovića, upravnika Etnografskog Muzeja u Beogradu i Dr. Tihomira Dordjevića, profesora Beogradske Univerze.

Danteov jubilej. Septembra meseca napuniće se šest stotina godina od smrti Dantea Alighieria koji je, prognan iz Florencije, umro u Ravenu 21. septembra 1321. U celome svetu spremaju se da proslave Danteov jubilej. U Belgiji, Španiji, Holandiji, Engleskoj obrazovani su razni komiteti. U Italiji i u Francuskoj spremaju se naročita izdanja Danteovih dela i knjiga o Danteu. U Francuskoj je već izašla prva sveska „Bulletin“ koji će izlaziti svaka tri meseca do januara 1922. a u Italiji Vandelli sprema novo, komentarisano izdanje „Božanstvene komedije“. Po svojoj prilici ovaj će jubilej proslaviti i Sjedinjene Države koje imaju, u Cornell University, najveću in najlepšu Danteovsku biblioteku na svetu.

Italijansko srednješkolsko dijaštvo. Koliko važnosti polagaju merodajni faktori na srednješkolska udruženja, za razvoj bodoćih generacij, nam jasno izpričuje Češko-slovaška in v poslednjem času tudi Italija. Srednješkolska organizacija u Italiji, ki je razpredena po vseh srednješkolskih mestih, izdaja vsebinsko bogato in lepo urejeno dijaško reviju „Fiamma verde“, ki jo pišejo in urejajo dijaki. Poleg beletristike, umetnosti in drugih kulturnih problemov prinaša tudi druge aktualne nacionalne naloge, ki čakajo mlado generaciju v bodočnosti. Gibanje dijaštva in njihovo glasilo ne uživa le gmotne ampak tudi moralne podpore in sodelovanja ministarstva za narodno prosveto. Kot po zadnjih vesteh seznamo, bo list začel v kratkem izhajati celo kot dnevnik.

Ne idite u Nemačku. Ministarstvo Prosvete dobilo je od Nemačkog Ministarstva Prosvete tekst odredbe za studiranje stranaca na nemačkim velikim školama. Po toj drakonskoj odredbi svaki stranac, koji želi da se školuje u Nemačkoj, mora uz molbu za prijem podneti još i ove dokumente: a) svedočanstvo koje dokazuje da molilac ima pravo i u svojoj otadžbini da se upiše za slušavca Univerze, b) dokaz o dovojnomo znanju nemačkog jezika, c) svojeručno napisan životopis, d) dokaz da molilac student ima potrebna sredstva za život i studije. Ove odredbe važe samo za one zemlje koje priznaju reciprocitet školskih svedočanstava, tojest ravnopravnost i naših i nemačkih svedočanstava. Odredbe se, uz to, odnose samo na upis u državne ili one javne velike škole koje stoje pod neposrednim državnim nadzorom, a ne i na privatne. Naši studenti koji bi hteli da se školuju u Nemačkoj moraju zodneti molbe nemačkom poslanstvu u Beogradu i to za letnji semestar najdalje do 15. februara, a za zimnji najdalje do 15. avgusta. Preko poslanstva se dobija i odgovor o zodne-toj molbi. („Politika“.)

Akademija u Bruxellesu. U Belgiji, gde je do sad postojala jedna akademija flamanske književnosti u Gandu, stvorena je akademija francuskog jezika. Svečanost otvaranja bila je 15. februara. U ime vlade govorio je minister Destrée a u ime četrdesetorice „besmrtnika“ pesnik Iwan Gilkin, prvi direktor nove akademije.

Sen alhimistov. Znana alhimistična veda je dobila pred nedolгим časom nov žarek upanja, da udejsviti stremljenje, ki ga zasleduje že več stoletij. Pariški list „Matin“, prinaša iz Londona vest, da je ravnatelj univerzitetnega kemičnega laboratorija v Manchesteru, Sir Ernest Rutherford, razjasnil oni veliki problem preosnavljanja materije, nad katerim so si stari alhimisti srednjega veka zaman belili glavo dolga stoletja. Rutherford je že leta 1903. razdelil atom in izvelkel iz njega takozvani „alfa“ del, in s tem dokazal, da atom ni razdeljiv, kakor se je bilo do tedaj mislilo. Tedaj se je smatralo Rutherforda za največjega strokovnjaka radioaktivitete, a sedaj vidimo, da je v tem oziru v eks-

perimentih Sir William Ramsay-a še mnogo napredoval. Preosnavljanje materije v drugo materijo v kemični mešanici ni več nikak problem, ali proizvesti določen element (prvina) iz več drugih elementov ali celo pretvoriti en element v drugega, to je bila vedno tajna uganka vseh ugank. Spomladi leta 1907. je dobila ameriška John Hopkins-univerza vest od Sir William Ramsaya, ki je umrl leta 1916., da mu je uspel proces preosnove enega elementa v drugega, namreč, da je s pomočjo radija pretvoril sodij, litij in pepeliko v baker (Cu). Ali Sir William ni obelodanil formulo te svoje metode in zapustil ta problem strokovnjakom v razmišljanje, da baker vobče ni prvina, ker v slučaju, da je sestavljen iz več drugih prvina, ne more imeti značaj elementa. V tem slučaju bi se mogel izpolniti sen alhimistov že s tem, da se dokaže, da so elementi izmenljivi. Obširno o tem poroča organ angleške Chemical Society. V tem članku se poroča, da se je posrečilo Sir William Ramsayu pretvoriti baker v litij z vsemi njegovimi značilnimi svojstvi. A glej! Najnovejša kemija uči, da je baker element, kakor je element tudi litij (Li). Alhimisti, bodisi srednjega veka kakor tudi današnji, katerih ni ravno malo, so hoteli iz srebra, bakra, svinca, torej iz elementov, stvoriti enega najdražjih elementov — zlato. Enega najdražjih sem rekel zato, ker je naša sedanja doba, doba platina, ki je mnogo dražji od dragega zlata. Učenjaški svet pričakuje z največjim zanimanjem nadaljnjih vesti od Rutherforda, ki je častni član mnogih akademij in ki bo, ako je na pravi bazi preobrazil temeljito celo moderno kemijo. Ako je njegova pot prava in uspešna (?), tedaj ne bo težavno pretvarjati elemente, tvoriti bo mogoče zlato in kovine, ki so še dražje. Do tedaj pa, tovariš, ti svetujem, da se poglobiš v ono kemijo, ki te uče tvoji sedanji profesorji.

—an.

Poruke uredništva i upravnništva.

B. Kraljeviću, Zagreb. Vaša stvar nam je, kao što ste i sami mogli videti, stigla dockan, t. j. kad je treći broj već bio štampan.

Odgovori na poslana dela:

Gđč. Vida Maja. V vaši zbirki „Tih akordi“ opazam zdrave, res Vaše lastne ideje, samo premalo živo jih včasih izražate, ali jih pa prehitro vržete na papir, da z obliko zabrišete vez, ki mora prepajati pesem. Pilito dobro in pretehtajte vsako besedo, seveda napisano, iščite svojemu občutku oziroma doživlju izraza, ki bo vseboval kraljestvo čustev. S tem dosežete, da ostane pesem večno lepa, ki nudi čitatelju vedno novih lepote. Lepe utrinke v tem zmišlju imate že v pesmih: „Pripravljena duša“, „Sveža roža“, „Narod“, samo da zadnja cika nekoliko na Zupančiča. Oglasite se pogosto, morebiti tudi v prozi. Nekaj pesmi, ki sem jih malo predelal, probčim v prihodnji številki. Razen omenjenih pesmi nam je bilo poslano mnogo proizvodov, zlasti beletristike, ki jih pa nikakor ne moremo priobčiti, pozna se vsem, da so prvi začetki, ki še nikakor niso zreli za tisk (gđč. Grozdana, gđč. Cvetka itd.). Priporočam vsem mladim literatom, da sodelujejo pri svojih literarnih ošekih, da tam citirajo svoje proizvode. Ne bojte se kritike, napake najdemo povsod, treba je iskati le prilike, da se jih popravi. Vsak začetek je težak, S začetnimi sestavki se pa uredništvo nikakor ne more pečati, to je naloga literarnih sekcij, ki naj jih vse naše mlade sile vestno obiskujejo. — U trećem broju „Preporoda“ naštampana je radnja V. Blaškovića „Naše More“ pogrešno. Na strani 45. I stubac, 11.—19. red treba izbaciti sve, jer je to već na 44. strani, II. stubac, pri dnu, već odštampano. — Uredništvo.

Peta številka izide že okoli 25. marca. Pošljite nam takoj novo gradivo!